

אַמאַ AMAE

ערך תלת-אזורי

יועצים בין-אזוריים: טאקיוקי קינוגאסה Takayuki Kinugasa (צפון אמריקה), אליאס דה רוחה בארוס
Elias M. da Rocha Barros (אמריקה הלטינית), ארנה ימסטד Arne Jemstedt (אירופה)

יושבת ראש משותפת לתיאום בין-אזורי: אווה ד. פפיאשווילי Eva D. Papiasvili (צפון אמריקה)

תורגם ע"י אירית דוידוביץ' Irit Davidovich Translator:

תאום תרגום: שמואל ארליך, מירה ארליך-גינור Shmuel Erlich, Mira Erlich-Ginor
Erlich-Ginor Translation Coordinators:

I. הגדרה מקדימה

amae ("אַמַּא") היא מילה ביפנית, הנמצאת בשימוש יומיומי. זהו שם העצם של הפועל *amaeru* ("אַמַּאְרִי"). מוצא שניהם מהתואר *amai* ("אַמַּי"), שמשמעותו "טעם מתוק". *amaeru* הוא צירוף של פועל, *eru* ("אַרִי"), שמשמעותו "להשיג" או "לקבל" ושל *amai*. כך, שהמשמעות המילולית המקורית של *amaeru* היא לקבל מתיקות. בשימוש יומיומי. הכוונה ב *amaeru* היא להתנהגות בסגנון ילדי, תלתי ומתפנק, על מנת להשיג את מושא הכמיהה: תהיה זו חיבה, קרבה גופנית, תמיכה נפשית או ממשית, או מילוי בקשה. זו התנהגות המזמינה יחס מפנק והיא מניחה מידה של קרבה משפחתית או אינטימיות. באופן טיפוס, פעוטה או ילד/ה עשויים לפנות לדמות אמהית או הורית באופן מתוק ותלתי כדי לקבל את מבוקשו/ה.

ניתן למצוא התנהגויות של *amae* ו *amaeru* ביחסים בינאישיים ביפן גם מחוץ למסגרת המשפחתית ומעבר לגיל הילדות. בין השאר ביחסי חברות, באינטימיות זוגית, במשפחה המורחבת, או בתוך קבוצות קטנות ומלוכדות כמו חברים לכיתה או לצוות. כמו כן, ניתן למצוא התנהגויות אלו ביחסים בהם יש הבדלי כוח או סמכות, כמו יחסי מורה/תלמיד, מנהל/עובד, או ביחסי עמיתים של בכיר/צעיר. בתלות בנסיבות הבינאישיות, תופעת ה *amae* לרוב מתקבלת, מצד אחד, כסימן לחוזק וליציבות של יחסים, אבל מהצד השני, היא יכולה להתקבל באופן שלילי כסימן לחוסר בגרות, פינוק יתר, תובענות או חוסר מודעות ושכל ישר.

במילון הצפון-אמריקאי המקיף של הפסיכואנליזה שחיבר סלמן אקטר (Salman Akhtar, Comprehensive Dictionary of Psychoanalysis, 2009), הוא מגדיר *amae* כ"מונח יפני, המציין דפוס יחסים תרבותי, החוזר על עצמו בתקופות שונות ומתאפיין בהשגחה זמנית של התנהגות מצופה או רשמית,

באופן המאפשר לאנשים לקבל ולתת תמיכת אגו מלאת חיבה זה לזה" (עמ' 12). הגדרה זו נסמכת על הגדרה של טאקאו דואי (Takeo Doi, 1971/73), אשר הורחבה עוד, במסגרת הטרמינולוגיה של פסיכולוגיית האגו, על ידי דניאל פרימן (Daniel Freeman, 1998) ל"רגרסיה הדדית אינטראקטיבית בשירות האגו, אשר מספקת ומשרתת קידום של צמיחה תוך-נפשית והתפתחות של שני המשתתפים" (Freeman, 1998, עמ' 47). עורכי המילון היפני לפסיכואנליזה (Japanese Dictionary of Psychoanalysis. Okonogi, K., Kitayama, O, Ushijima, S,) (Kano, R, Kinugasa et al., 2002) נסמכו גם הם על ההגדרה של דואי ומצביעים על המורכבות של תלות רגשית ששורשיה קדם-מילוליים, המצויה בתשתית הדינאמית של *amae*.

II. התפתחות המושג

כתופעה פסיכולוגית, המושג *amae* הוצג והודגש על ידי טאקאו דואי בפרסום שלו משנת 1971 שנקרא "האנטומיה של תלות" ("The Anatomy of Dependence") אשר תורגם בשנת 1973 עבור קהל מערבי. דואי מתאר מגוון התנהגויות *amae* באינטראקציות חברתיות יפניות ובאינטראקציות טיפוליות ומקדם את הרעיון בדבר חשיבות המושג *amae* להבנת הפסיכולוגיה היפנית. הוא מתרגם *amae* כ'תלות או תלות רגשית' (1973) ומגדיר *amaeru* כ'להיות תלוי באחר תוך הנחת רצונו הטוב' (1973), באופן המעיד על 'חוסר אוניס והכמיהה להיות נאהב' וכביטוי ל'צורך להיות נאהב' המקביל לדעתו לצרכי תלות. הוא רואה את האב-טיפוס לכך בפסיכולוגיה של התינוק ביחס לאמו - לא תינוק שאך נולד, אלא תינוק שכבר תפס שלאמו קיום עצמאי ונפרד ממנו (Doi, 1973). בפרסום מאוחר יותר, דואי (1989) מרחיב את ההמשגה הדינאמית של *amae* :

"דבר חשוב נוסף באשר למושג *amae* הוא, שאף על פי שהוא מעיד, בראש ובראשונה, על מצב נפשי של שביעות רצון, כאשר הצורך באהבה נענה באהבה, הוא מעיד גם על אותו צורך באהבה עצמו, מכיוון שאי אפשר תמיד לסמוך על אהבת האחר במידה שאדם היה רוצה לסמוך עליה. מכאן נובע שמצב תסכול ב *amae*, שיש מספר מילים ביפנית המתארות את השלבים שלו, יכול גם הוא להיקרא *amae* ולמעשה אכן נקרא כך לעיתים קרובות, מכיוון שברור מאליו ש *amae* מורגש בחדות רבה יותר במקרה של כמיהה מתוסכלת מאשר כמיהה מסופקת. ביחס לשימוש הזה ניתן לדבר על שני סוגי *amae*, אחד פרימיטיבי, שבטוח שיענה ברצון, ואחר מורכב יותר, שאינו בטוח בכך. הראשון מביניהם הוא ילדי, תמים ונינוח והשני ילדתי, תובעני ורצוני, או אם לומר זאת בפשטות - *amae* טוב ו *amae* רע... (Doi, 1989, עמ' 349).

טענתו של דואי ש *amae*, כלומר תלות רגשית, מייחד את הפסיכולוגיה היפנית באופן מהותי, התקבלה בהתלהבות, אך גם בביקורת ספקנית. טענתו עוררה ויכוחים כגון: באיזה אופן ספציפי ניתן להבין את הפסיכולוגיה היפנית? האם דואי מציע שהאישיות היפנית היא בהכרח תלותית? באיזה אופן המושג *amae* מתייחס לתיאוריות ופרקטיקות פסיכולוגיות ופסיכואנליטיות קיימות? באיזה אופן *amae* קשור להבנה של התפתחות נפשית אוניברסלית? באיזה אופן המושג *amae* תורם להתפתחויות חדשות בתיאוריה ובפרקטיקה הפסיכואנליטית?

III. נקודות מבט חברתיות-תרבותיות

אריק אריקסון (1950) תאר כיצד השפעות חברתיות ותרבותיות ספציפיות מובילות לאופני הסתגלות שונים במהלך הצמיחה וההתפתחות הנפשית של האדם. הוא הרחיב את השלבים ההתפתחותיים הפסיכו-סקסואליים של פרויד כך שיכללו שלבים פסיכו-חברתיים בהתפתחות האדם מעבר לפתרון האדיפלי ולאורך כל מעגל החיים. ניתן, בהקשר זה, להעריך גם את מושג ה-*amae* של דואי ואת חשיבותו בהבנת הטבע הספציפי של הפסיכולוגיה היפנית.

חוקרים חברתיים ובין-תרבותיים ציינו את הייחודיות של החברה היפנית ושל אופני ההסתגלות הפסיכולוגיים שלה. מושג ה-*amae* של דואי מוסיף לדיון הזה מימד נוסף. מספר מאפיינים חשובים שצוינו כייחודיים לחברה ולתרבות היפנית כוללים:

1. יחסים חברתיים היררכיים
2. נטיה לקבוצתיות על פני ייחודיות אישית
3. הפרדה בין יחסים פרטיים לציבוריים, פנימיים וחיצוניים - במחשבות, רגשות והתנהגות.
4. דגש על בושה (שמקורה בשיפוט חיצוני) ואשמה (כביטוי לשיפוט פנימי)
5. הימנעות מקונפליקט והערכת הרמוניה
6. סגנון הורי מפנק, נענה וותרני בינקות ובגיל הרך ובהמשך, באופן שהולך ונעשה נוקשה יותר ויותר, הסללה לתפקיד חברתי ושליטה התנהגותית.

טבעם ההיררכי-אנכי של רוב מערכות היחסים ביפן, נצפה באופן נרחב וברור על ידי אנתרופולוגים תרבותיים, ביניהם רות בנדיקט (Ruth Benedict, 1946) וההיסטוריון אדווין או. ריישאור (Edwin O. Reischauer, 1977), ותואר ביתר פירוט על ידי צ'י נאקאנה, האנתרופולוג היפני הידוע ביותר מחוץ ליפן (Chie Nakane, 1970). באופן שקשור ושזור בכך, המאפיינים המצויינים למעלה הם ההד התרבותי והפסיכולוגי של ארבע מאות שנות שיטה פאודלית במערכת ריבוד חברתית-כלכלית ופוליטית נוקשה. מודרניזציה, בהשפעת המערב, החלה ביפן בסוף המאה ה-19 והואצה לאחר מלחמת העולם השנייה, עם מוסדות ממשלתיים דמוקרטיים חדשים ושינויים חברתיים רבים בחיים הציבוריים הפוליטיים, הכלכליים והטכנולוגיים. יחד עם זאת, ערכים ומאפיינים תרבותיים מסורתיים מתמידים בחיים היפניים בני זמננו כזרמים פסיכולוגיים תת-קרקעיים. ריישאור (1977) מציין את היכולת היפנית להסתגל לשינויים ומזהה דמיון אנושי רב בין המזרח והמערב. ברנלונד (Dean C. Barnlund, 1975) בניתוח התרבותי-השוואתי שלו של ההבדלים בין ארצות הברית ליפן בהצמדות לערכים תרבותיים גרעיניים המועברים כנורמטיביים בחברה, מתייחס ל-*amae* כנציג של ה"לא מודע התרבותי".

מפרספקטיבה זו, אופן גידול הילדים ביפן, אשר מספק קרבה גופנית מתמדת, פינוק, היענות, טיפול אמהי אמפתי ומסור ונוכחות של מטפלים נוספים סביב הילד, הינו חיוני להבנת ה-*amae*. הסמיכות לאנשים אחרים וההכרח לגור זה לצד זה, הם תנאי לחיים ביפן בשל המרחב המצומצם של החיים על אי. לא רק המשפחה המורחבת, אלא גם שכנים והקהילה הסובבת מוצגים לילד בשלב מאוד מוקדם. כל מבוגר בסביבה מכונה *oji*

san, דוד, או *oba-san*, דודה, ואל ילדים מבוגרים יותר מתייחסים כ *onei-san*, אחות גדולה או *onii-san*, אח גדול. אלו מהווים מטפלים פוטנציאלים בחיי הילד ומקדמים תחושת ביטחון ושייכות לקבוצה. אלאן רולנד (Alan Roland, 1991), הנגיד בחדות בין מושג ה"עצמי המשפחתי" ("familial self") השולט בנפש היפנית ואשר מקורו בהיררכיה הרגשית המושרשת ביחסי המשפחה והקבוצה, לבין "העצמי הייחודי" ("individualized self") המערבי. ריישאור (1977) מזהה שהיפנים אינם כה קשורים למשפחה כשלעצמה כמו לקבוצות המקיפות אותה. על סמך טענה זו ניתן להציע "עצמי קבוצתי" ("group self") במובן זה שהילד, מגיל מוקדם מאוד, מזהה ומפנים את מקומו בקבוצה.

החגיגה היפנית המסורתית שנקראת *Shichi-Go-San* מהווה דוגמא לדינמיקה הזו. ילדים בגילאי שנתיים-שלוש, ארבע-חמש ושש-שבע מולבשים בתלבושות מסורתיות ונלקחים למקדש המקומי, שם הם מקבלים ממתקים וצעצועים כחלק מחגיגה משותפת של מעברי תקופות בילדות.

IV. השלכות פסיכואנליטיות של המושג *AMAE*

כפי שצוין קודם לכן, בעוד שבאופנים רבים היא מדויקת ובעלת תובנה בהדגמת התופעה הספציפית של *amae* בקרב אנשים יפנים ואינטראקציות טיפוליות, ההגדרה הראשונה של דואי (1973) את המושג *amae* כ"צורך בתלות במצב חוסר אוניס" ו"כמיהה להיות נאהב", עוררה מספר ויכוחים תיאורטיים וקליניים. מבחינה התפתחותית *amae* מקדים את שלב רכישת השפה. לדוגמא, היפנים נוהגים לומר על פעוט/ה המבטא/ת באופן אקטיבי את כמיהתו/ה לאמו/ה: "הילד/ה הזה/ה כבר כה תלוי/ה רגשית (*amaeru*)". כאשר הפעוט/ה ממשיך/ה לחוות את הכמיהה לנוכחות של אמו/ה, התצורה הנפשית הזו הופכת להיות ממוקמת בליבת חייו/ה הרגשיים, באופן מודע ובלתי מודע. ניתן להשוות זאת למה שפרויד טען באשר למושג "מיניות", הבלעדי לפסיכואנליזה. "אנו משתמשים במילה *sexualität* ['מיניות'] באותו מובן שהשפה הגרמנית משתמשת במילה *lieben* ['לאהוב']" (Freud, 1910). במובן זה, היפנים חושבים על תסביך אדיפוס כאהבה ומין ששלובים זה בזה, למרות שאין מילים בשפה היפנית המקבילות ל *lieben* או אהבה. באופן אנלוגי, ניתן לומר ש *amae* מהווה את הזרם המרכזי של החיים הנפשיים לאורך חייו לפני תסביך אדיפוס, גם בעולם מחוץ ליפן, שבו המילה *amae* "עדיין אינה קיימת. בעוד *amae* הוא מושג מילולי הדומה לאהבה, בניגוד לאהבה הוא מאופיין על ידי העובדה שאינו מכיל "מיניות" כשלעצמה. בנוסף, ישנן אינדיקציות לכך שמרכיבים של *amae* כלולים במצבים נפשיים שונים המאופיינים באמביוולנטיות. אם כך הדבר, יהיה זה מועיל להשוות בין *amae* למגוון מושגים פסיכואנליטיים מוכרים.

פרויד טען כי יש שני ערוצים של אהבה: האחד של חיבה והשני חושני. "ערוץ החיבה הוא הקדום מבין השניים. מקורו בשנות הילדות הראשונות; הוא מבוסס על האינטרסים של הדחף לשימור עצמי ומכוון לבני המשפחה ולאלו המטפלים בילד..." (Freud, 1912, p.180). זאת בדומה לדחפים לשימור עצמי הנמצאים בבסיס ה *amae*. זרם החיבה נטמע מאוחר יותר במושג נרקסיזם (Freud, 1914). בהקשר זה פרויד כתב שלמרות שלא ניתן לאשש את קיומו של נרקסיזם ראשוני באמצעות התבוננות ישירה, ניתן ללקט אותו מתוך "עמדתם מלאת החיבה של הורים כלפי ילדיהם [...]. שהינה החיאה ויצירה מחדש של הנרקסיזם שלהם עצמם אותו נטשו זה משכבר" (Freud, 1914, עמ' 90,91). בעוד פרויד (1930) נטש מאוחר יותר את ההמשגה של שימור עצמי [ביחס

לחיבה) והגיע למסקנה שחיבה היא ביטוי לארוס (הדחף המיני), אשר מטרתו המקורית מודחקת, דואי הציע ש *amae* תואם לדחף שימור עצמי כפי שתואר בתיאוריית הדחפים המוקדמת של פרויד ומגדיר *amae* כצורך תלות שמקורו בדחף.

בנוסף, פרויד (1921) ראה בהזדהות את הביטוי המוקדם ביותר של הקשר הרגשי עם אדם אחר, שהינו אמביוולנטי מראשיתו. על פי הגדרה זו ניתן למצוא התאמה בין מושג ההזדהות של פרויד למאפיינים ההזדהותיים והאמביוולנטיים של *amae*.

דואי המשיך לפתח את המושג *amae* דרך המסגרת התיאורטית של יחסי אובייקט, ושב וחזר על כך ש *amae* מתקיים ביחס לאובייקט מלכתחילה (Doi, 1989 עמ' 350). במובן זה, המאפיינים הנרקיסטיים של *amae* מודגשים ב *amae* "המסובך" המתבטא בהתנהגות ילדותית, תובענית ומכוונת. דואי כותב (1989): "באותו קו, מושג חדש של זולתעצמי שהוגדר על ידי קוהוט כ'האובייקטים הארכאים ההם שהוטענו בליבידו נרקיסטי' (1971, עמ' 3) יהיה מובן בקלות רבה יותר לאור פסיכולוגיית ה *amae*, מכיוון ש'הליבידו הנרקיסטי' אינו אחר מאשר *amae* שהסתבך. בהמשך לכך, אנליטיקאים יפנים רואים את המושג 'זולתעצמי' של קוהוט (Kohut, 1971) כמעט זהה ל *amae*. גם ההבחנה של באלנט בכך ש"בשלבם הסופיים של טיפול מטופלים מתחילים לתת ביטוי למשאלות דחפיות ינקותיות שנשכחו זה מכבר ולתבוע את סיפוקן מהסביבה" (Balint, 1936/1965, p.181) יכולה להיות רלוונטית מכיוון ש"ה *amae* הפרימיטיבי יתגלה רק אחרי שנעשה באנליזה עיבוד של ההגנות הנרקיסטיות" (Doi, 1989; p.350).

רעיונותיו של באלנט (1936/1965), שנשען גם על פרויד וגם על פרנצי, באשר ל'אהבת אובייקט פאסיבית' ואהבה ראשונית, קרובים מבחינה מושגית ל *amae*. באלנט הצביע על כך ששפות הודו-אירופאיות אינן מבחינות באופן ברור בין שני סוגי אהבת-האובייקט, האקטיבית והפאסיבית. בעוד המטרה היא תמיד פאסיבית ביסודה (להיות נאהב), במידה ויש די אהבה וקבלה לילד מצד הסביבה כדי למתן תסכול, הילד יוכל להתקדם לעבר אקטיביות של 'לתת אהבה' במטרה לקבלה (תצורה של 'אהבת אובייקט אקטיבית'). במונחים קליניים, יש קשר בין *amae* פרימיטיבי לבין המונח של באלנט 'רגרסיה שפירה', ובין *amae* מסובך למונח 'רגרסיה ממאירה'.

למרות שפיירברן (1952) העריך את עובדת התלות בהתפתחות מוקדמת באופן כללי, הוא לא אימץ את הרעיון בדבר צרכי תלות במסגרת מערכת יחסי האובייקט שלו. מושג הקנאה של קליין (higami/jaundice) וההזדהות ההשלכתית (1957) יכולים להיות מובנים כ *amae* מעוות, בעודם חולקים אתו את אותו האובייקט. אנליטיקאים יפנים רבים רואים בביון (1961) כמי ש'חזה' את ה *amae* של דואי, בקונטקסט של דינמיקה קבוצתית, כאשר הניח שתחושת ביטחון קיימת בכל אחד מהמצבים הרגשיים המקושרים לשלושת הנחות-הבסיס המהוות פנטזיות קבוצתיות: תלות, לחימה-בריחה וזיווג. באופן דומה, מושגי ה'מיכל' וה'מוכל' של ביון, כמו גם ה'החזקה' של ויניקוט, ה'התאמה' של הרטמן וה'כוונון הרגשי' של סטרן חולקים תשתית של דמיון מושגי ל *amae* בעודם מספקים זוויות ראיה שונות על התלות הקדם-הסתגלותית של התינוק בהורה, הרלוונטית למצע האינטר-סובייקטיבי של ההעברה-העברה נגדית, בתהליך הפסיכואנליטי.

V. נקודות מבט פסיכואנליטיות התפתחותיות נוספות

מנקודת מבט דינאמית התפתחותית, חשוב להדגיש שעל פי דואי (1971) המקור של *amae* הוא ביחסי התינוק לאימו, לא כרך שאך נולד, אלא כאשר הוא כבר תופס את קיומו כנפרד ורואה באמו את המקור ההכרחי לסיפוק צרכיו. מכאן ש *amae* מופיע בשלב התפתחותי בו תפקודי אני מובחנים כגון קוגניציה, שיפוט והזדהות, כבר קיימים, כמו גם קביעות אובייקט. כמו כן, הופעתו מרמזת על כך ששלב האינדיבידואציה-ספרציה של מאהלר (1975) נמצא כבר בתהליך, לאחר שהשלב הסימביוטי ותת-שלב האימון הסתיימו בהצלחה. האם קיימת כישות נפרדת וההנאה המפנקת ומלאת הנדיבות שלה כלפי הילד עברה תהליך של הפנמה.

אם אכן זה המצב, גם המבנה הנפשי של העל-אני נמצא בתהליך התהוות. פרקטיקות גידול ילדים יפניות שתקפות גם בימינו תומכות בהשקפה זו. לילד ניתנות תשומת לב אימהית שופעת, יחד עם היענות אמפתית לא-מילולית וקרבה פיזית כמו גם נפשית לאורך זמן מספק בשלב הסימביוטי ובשלב האינדיבידואציה-ספרציה של התפתחותו. חידושים במחקר תינוקות (Stern, 1985) כמו גם פסיכולוגיית העצמי, בשנים האחרונות, תומכים בגישה הורית זו כמקדמת צמיחה של עצמי בעל תחושת ביטחון.

בסיכום הסכמטי של ההתפתחות שערכו גרטרוד ורובין בלאנק (1994) אפשר לראות ב *amae* כתהליך של ניטרול הדחף התוקפני ששירת את תהליך האינדיבידואציה-ספרציה כשהיה בעיצומו. עם החינוך לניקיון והיכולת לשלוט בפונקציות גופניות ובביטויים עצמיים פאליים אסרטיביים, מתחיל מיתון הדחף התוקפני על ידי התפתחות העל-אני. בניגוד למהלך טיפוסי זה בתרבות המערבית, ריישאור (1977) מבחין כי חינוך לניקיון ומשמעת התנהגותית בקרב ילדים יפנים נעשים תוך המשך דאגה ותשומת לב רגישה על ידי דוגמאות, עידוד ותזכורות. שיטות אלו מקדמות את הזדהות הילד עם המטפל כדמות הממתנת את הדחף התוקפני ומוותרת על צרכים אישיים לטובת הסתגלות לציפיות חיצוניות, כדרך אחרת להיווצרות העל-אני. יחד עם זאת, החוקים החיצוניים המורכבים ולעיתים קרובות נוקשים, התפקידים והדרישות להרמוניה, צייתנות ועוד, הינם ערכים תרבותיים לא פשוטים להסתגלות, הגורמים ללחץ משמעותי על נפש היחיד בהיותה עדיין שברירית. בוושה בשל שיפוט חיצוני והאיום בהסגת היחס האוהב יכולים לקדם היענות לדרישות העל-אני תוך ויתור על הצרכים האישיים.

בתוך המשאים ומתנים הקונפליקטואליים בין העל-אני לתביעות הסתמי, תיתכן גרסיה לשלב ההתפתחותי של ה *rapprochement*, שבו הילד מחפש אישור זמני לנחמה האימהית הסימביוטית לפני שיוכל לחזור ולהתקדם בציר הנפרדות והאינדיווידואליות. הן אקטר (Akhtar, 2009) והן פרימן (Freeman, 1998) מתארים את ההיבט המתדלק שב *amae*. פרימן רואה ב *amae* כמיהה זמנית המתקיימת לסירוגין והדגש על התועלת ההדדית המשותפת שב *amae* תומכת בהשערה זו. אם מרחיבים השערה זו לגבי ההדדיות שביחסי *amae*, אפשר להסיק שהיוזמה ל *amae* יכולה לנבוע בעיקר מהצד ה"תלותי" גם לטובת צרכי הצד השני. לדוגמא, הילד מקבל ה *amae* יכול באופן מודע או לא מודע לחוש את צרכי האם החרדה לאישור מצדו, מכיוון שצרכיו לנפרדות יכולים להיחוות על ידה כדחיה. *amae* יכול גם לענות על הצורך של מנהל חסר ביטחון להרגיש שליטה על כפוף חנפן, או הצורך של הורה מזדקן להרגיש בעל ערך עבור ילד בוגר ובעל יכולות. לצורך העניין,

לעיתים התנהגות *amae* 'חברית' עשויה לטשטש תביעה תוקפנית על ידי ניסוחה באופן תלתי הולם, באופן המזכיר את ההמשגה של דואי (Doi, 1989) של ה *amae* השלילי/מסובך.

בעוד ההגדרה המקורית של דואי (Doi, 1973, 1989) את המושג *amae* כ"כמיהה חסרת אונים להיות נאהב" מדגישה את מימד הפאסיביות, נראה שלמימד זה מורכבות בפני עצמו. בדומה לדואי (Doi, 1971, 1973, 1989) גם באלניט (Balint, 1935/1965; 1968) רואה ב *amae* צורך/נוקקות ומשאלה ראשוניים לאהבה המבוססים על דחף ביולוגי. בת'לרד ויאנג-ברוהל (Bethelard and Young-Bruehl, 1998) מחשיבים את ה *amae* של דואי כציפייה להיות נאהב באופן מפנק, אותה הם מכנים "הוקרה" (cherishment), המבוססת על דחפים ומתחילה מלידה. בדומה לדואי לפנייהם, הם מציעים לשקול מחדש את השערת שימור העצמי האני-דחפית בהקשר של *amae*. בראי מחקרי תינוקות עכשוויים המצביעים על יכולת גבוהה יותר של מעורבות אקטיבית של תינוקות, נדרש מחקר נוסף באשר לרצף ה'פאסיבי-אקטיבי' של *amae*. בהקשר של *amae*, ההתנהגות האקטיבית שנצפתה, למשל במחקרי ההתקשרות של בולבי (Bowlby, 1971), משקפת חוויה פנימית, שהתקשרות היא הביטוי החיצוני שלה (Doi, 1989). ניתן לשער שמבחינה פסיכואנליטית *amae* הוא מושג רב שכבתי, הכולל דרישה דחפית/אקטיבית לקבל אהבה באופן פאסיבי, כלומר לקבל יחס מפנק.

אלטרנטיבה להגדרה של דואי של *amae* כ"דחף-כמיהה" ("desire-drive") תהיה להמשיג מחדש את *amae* כסוג הגנה ספציפי, השכיח באופן מיוחד בפסיכולוגיה היפנית, אם כי ללא ספק קיים גם במקומות אחרים, במזרח או במערב. ניתן אם כך לראות ב *amae* פעולה הגנתית של האני, "בקשה לרשות-לפינוק" ("allowance-indulgence"), המתווכת בין תביעות העל-אני לבין תביעות הסתמי, או כמיהות אישיות הממוקמות במקום כלשהו במחזור החיים ההתפתחותי. יתכן שסוג כזה של הגנת-אני נדרש לשם הסתגלות בחברה נוקשה, המחייבת התאמה נוקשה של העל-אני לנורמות חיצוניות. הסדר ההיררכי של מערכות היחסים, הנטיה לקבוצתיות, יחד עם הקפדה נוקשה על חוקים, תפקידים והתנהגות, כאשר מחשבות ורגשות פרטיות צריכות להישמר בסוד, וכאשר קונפליקטים נפתרים באמצעות בושה. כולם, כך נראה, הם תוצאה של הצורך להתמודד עם מבנה על-אני שמקורו בחברה פיאוודלית. על מנת להתמודד עם דרישות על-אני מחמירות אלו, *amae* נשען על תקשורת רגשית לא-מילולית ותגובה אמפתית, ובקשה להבנה "מתוקה" של ה"רשות"-פינוק" - כהגנה הכרחית כנגד הדחפים התוקפניים שלה, או החרדה מהאובדן הפוטנציאלי של האובייקט. תיווך האני באמצעות *amae* נותן לאדם מקום לחיים נפשיים פרטיים ומאפשר פתח לביטוי הדחפים האנושיים האישיים, בין שיהיו ליבידינליים או תוקפניים. מקור ה *amae* בהזדהות עם החוויות הטרומ-מילוליות של מטפלת מפנקת שיש לה היכולת לחוש את הצרכים הרגשיים והכמיהות של הילד/ה, להן היא מגיבה באמפתיה, אולי באופן אנלוגי למושג 'primary maternal preoccupation' של ויניקוט (Winnicott, 1965) המאפיין את 'האם המסורה הרגילה' ('the ordinary devoted mother'). בהקשר הזה, האבחנה של ויניקוט בין אם-סביבה המספקת יחס-אני (החזקה, רכות, אמפתיה) לבין אם-אובייקט כלפיה מכוונים דחפי הסתמי, יכולה לייצג גרסה מאוחרת, מנקודת המבט של יחסי אובייקט, לחלוקה המוקדמת של פרויד את האהבה לערוץ של חיבה ולערוץ חושני.

VI. הערות מסכמות

מתוך האמור לעיל נובע כי התנהגויות ועמדות של *amae* אינן יכולות להיתפס רק כביטוי של צרכי תלות פשוטים. מוטב לראותן בתוך הקשר מורכב של צירופי דחף/כמיהה ותצורות הגנתיות. תפיסה מורכבת זו ישימה במיוחד בכל הנוגע ליחסי העברה. הופעת *amae* בדיאדה הטיפולית יכולה להצביע על העברה חיובית של אמון מתגבר וכנות עם המטפל, אשר יכולה לשרת את הברית הטיפולית. למעשה, דואי (Doi, 1989) מניח שתהיה אשר תהיה המוטיבציה המודעת של המטופל לחפש לעצמו טיפול, המוטיבציה הלא מודעת, הסמויה, היא זו של *amae* וכי בסופו של דבר, עם הזמן, זו תהיה ליבת ההעברה. יחד עם זאת, על המטפלים להיות מודעים לטבע ההיררכי של ההעברה, המהותי במיוחד בסיטואציה הטיפולית היפנית (או, לצורך העניין, בכל מסגרת פסיכואנליטית) ולהיות רגישים ומכווננים לתקשורת הלא-מילולית או הלא-ישירה גם של *amae* 'חיובי' וגם של *amae* 'שלילי', בין אם אלו מומשגים כצרכים ראשוניים, שאיפות של דחפים, תהליכים הגנתיים או תצורות דינמיות-התפתחותיות מורכבות של כל אלו. באופן דומה, הנטייה לקבוצתיות של מטופלים יפניים, אינה יכולה רק להיות מובנת באופן פשוט כחסר בגבולות או בנפרדות, כפי שהיא יכולה להופיע באופן פשטני בתרבות המערבית.

למרות שאנו חבים את גילוי המושג *amae* להקשר יפני ספציפי, ניתן לזהותו בדרגות משתנות בתרבויות השונות. בהקשר של פסיכולוגיה של קבוצה, הוא מתייחס באופנים מורכבים לצורך של אדם יחיד להשתייך למסגרת קבוצתית נתונה ולחיות בה. מבחינה התפתחותית וקלינית, בעוד שעקבותיהן של ההטענה-מחדש האמהית, ההכלה וההחזקה מהדהדות בו, הדינמיקה הפנימית האינטראקטיבית של *amae* מתפרשת על פני טווח החיים של היחיד כולו (Doi, 1989, Freeman, 1998).

יש להעריך את תרומתו המקורית של דואי בנוגע ל-*amae* כמושג התפתחותי וקליני שהוא ספציפי-אזורי יפני וגם בעל משמעות גלובלית, המעשיר את הרהיטות התיאורטית והרגישות הקלינית באופן החוצה גבולות גיאוגרפיים, תרבות פסיכואנליטית ומצבים אישיים.

ביבליוגרפיה

Akhtar, S and Kramer, S (1998). *The Colors of Childhood: Separation Individuation across Cultural, Racial and Ethnic Differences*. Northvale, NJ: Jason Aronson.

Akhtar, S, ed. (2009). *Comprehensive Dictionary of Psychoanalysis*. London: Karnak.

Balint, M (1935/1965). Critical notes on the theory of pregenital organizations of the libido. In, *Primary Love and Psycho-Analytic Technique*. New York: Liveright Publishing.

Balint, M (1936). The Final Goal of Psycho-Analytic Treatment. *Int. J. Psycho-Anal.*, 17: 206-216.

Balint, M (1968). *The Basic Fault: The Therapeutic Aspects of Regression*. London, New York: Tavistock Publications.

Benedict, R (1946). *The Chrysanthemum and the Sword*. Cambridge, Mass: The Riverside Press.

Bethelard, F and Young-Bruehl, E (1998). Cherishment Culture. *American Imago*. 55: 521-542.

Barnlund, DC (1975) *Public and Private Self in Japan and the United States*. Tokyo: Simul Press.

Bion, WR (1961). *Experiences in Groups and Other Papers*. New York: Basic Books.

Bion, WR (1962). *Learning from Experience*. London: Tavistock.

Blanck, G and Blanck, R (1994). *Ego Psychology: Theory and Practice*. New York: Columbia University Press.

Bowlby, J (1969). Attachment and Loss, Vol.1: *Attachment*. New York: Basic Books (revised edition, 1982).

Doi, T (1962). *Amae: a key concept for understanding Japanese personality structure*. *Japanese Culture*. (R.J. Smith & R.K. Beardsley, transl, eds.) Chicago: Adline Publishing.

Doi, T (1963). Some thoughts on helplessness and the desire to be loved. *Psychiatry*. 26,266-272,

Doi, T (1971). *The Anatomy of Dependence*. Tokyo: Kodansha. (Japanese original)

Doi, T (1973). *The Anatomy of Dependence*. Kodansha International, Tokyo (English Translation).

Doi, T. (1989). The Concept of AMAE and its Psychoanalytic Implications. *Int. R. Psycho-Anal*, 16: 349-354.

Doi, T (1992). On the concept of Amae; *Infant Mental Health Journal*,13: 7-11

Doi, T (1993). Amae and transference love. In: *On Freud's "Observations on Transference Love"*. E. S. Person, A. Hogelin & P. Fonagy, eds. Pp: 165-171.

Erikson, E. H. (1950). *Childhood and Society*, New York: WW Norton.

Fairbairn, W. R. D. (1952). *Psychoanalytic Studies of the Personality*. Routledge & Kegan Paul, London / *An Object-Relations Theory of Personality*. Basic Books, New York.

Freeman, D. (1998). Emotional Refueling in development, mythology, and cosmology: the Japanese separation-individuation experience. In: Akhtar, S and Kramer, S. (eds), *The Colors of Childhood: Separation Individuation across Cultural, Racial and Ethnic Differences*. Northvale, NJ: Jason Aronson.

Freud, S (1910). 'Wild' Psycho-Analysis, *S.E.* XI.

Freud, S (1912). On the universal tendency of debasement in the sphere of love (Contributions to the psychology of love II), *S.E.* XI.

Freud, S (1914). On narcissism. *S.E.* XIV.

Freud, S (1921). Group psychology and the analysis of the ego., *S.E.* XVIII.

Freud, S (1930). Civilization and its discontents, *S.E.* XXI.

Hartmann, H (1958). *Ego Psychology and the Problem of Adaptation*. New York: International University Press.

Klein, M (1957). *Envy and Gratitude*, London: Tavistock Publications.

Kohut, H (1971). *The Analysis of the Self*. Madison: Int. Univ. Press.

Mahler, M.S. and Furer, M (1968). *On Human Symbiosis and the Vicissitudes of Individuation*. New York: Int. Univ. Press.

Mahler, M. S., Pine F, MM and Bergman, A (1975). *The Psychological Birth of the Human Infant*. New York: Basic Books.

Nakane, C (1970). *Japanese Society*. Berkeley: University of California Press.

Okonogi, K, Kitayama, O, Ushijima, S, Kano, R, Kinugasa, T, Fujiyama, N, Matsuki, K, Myouki, H, eds. (2002). *The Japanese Dictionary of Psychoanalysis*. Tokyo: Iwasaki Gakujutu Shuppansha Books.

Passim, H (1965). *Society and Education in Japan*. New York: Columbia University Press.

Reischauer, EO (1977). *The Japanese*. Cambridge, London: Belknap Press.
Roland, A (1991). *In Search of Self in India and Japan: Toward a Cross Cultural Psychology*.
Princeton: Princeton University Press.

Spitz, RA (1965b); *The First Year of Life: Normal and Deviant Relations*. New York:
Int.Univ.Press.

Stern, DN (1985); *The Interpersonal World of the Infant: A View from Psychoanalysis and
Developmental Psychology*. New York: Basic Books.

Winnicott, DW (1965). *The Maturation Process and the Facilitating Environment*.

New York: International University Press.

יועצים ותורמים אזוריים: Regional Consultants and Contributors

צפון אמריקה: נכתב במשותף ע"י: טקאיוקי קינוגאסה Takayuki Kinugasa, M.D. וחברי החברה
הפסיכואנליטית היפנית;

נובוקו מידרס Nobuko Meaders, LCSW ; לינדה מאירס Linda A. Mayers, Ph.D.;

אווה פאפיאשבילי Eva D. Papiasvili, Ph.D., ABPP

אירופה: אושר ע"י ארנה ימסטד והיועצים האירופאיים
European Consultants

אמריקה הלטינית: אושר ע"י אליאס דה רוחה בארוס והיועצים הדרום אמריקאים
da Rocha Barros, Dipl. Psych., and the Latin American Consultants

יו"ר משותפת בין אזורית: Eva D. Papiasvili, PhD, ABPP

עזרה נוספת מיוחדת בעריכה: יסי סוזוקי Jessi Suzuki, M. Sc.
Additional special editorial assistance:

המילון האנציקלופדי הפסיכואנליטי הבין-אזורי מורשה תחת Creative Commons Licence CC-BY-NC-ND
הזכויות העיקריות שמורות למחברים (ה-IPA והכותבים חברי ה-IPA). עם זאת, אחרים יכולים להשתמש בחומר בכפוף לשימוש לא-מסחרי,
תוך מתן קרדיט ל-IPA
(בכלל זה קישור ל- www.ipa.world/IPA/Encyclopedic_Dictionary URL) ושיחזור מילולי, שאינו בצורה שונה מהמקור, ערוכה
או מעורבת. ראו הקישור לגבי התנאים.

תורגם ע"י אירית דוידוביץ': Translator: Irit Davidovich

תאום תרגום: שמואל ארליך, מירה ארליך-גינור Shmuel Erlich, Mira Erlich-Ginor Translation Coordinators: